

Polismyndighetens hantering av handräckningsärenden enligt vårdlagarna

Informationsklass Öppen

Tillsynsrapport 2024:1

Polismyndigheten, rikspolischefens kansli, mars 2024

Rikspolischefens kansli, tillsynsenheten

Utgivare: Polismyndigheten, Rikspolischefens kansli, 106 75 Stockholm
Diarienummer: A241.554/2023, Saknr: 128
Omslagsfoto: Minna Ridderstolpe, Polismyndigheten
Upplaga: Intrapolis, Internet, tryckt/kopierad i 300 ex

Innehåll

Sammanfattning	4
Förkortnings- och begreppslista.....	6
1 Inledning	7
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Tillsynsuppdrag	9
1.3 Genomförande	9
2 Rättslig reglering.....	11
2.1 Bakgrund.....	11
2.2 Lagar och förordningar	11
2.3 Samverkansöverenskommelsen med Kriminalvården.....	14
3 Styrning och ledning.....	15
3.1 Bakgrund.....	15
3.2 Iakttagelser, organisation och ansvarsfördelning.....	17
3.3 Iakttagelser, styrdokument.....	20
3.4 Iakttagelser, kompetens och utbildning	21
3.5 Bedömning.....	21
4 Samverkan	23
4.1 Bakgrund.....	23
4.2 Iakttagelser.....	23
4.3 Bedömning.....	24
5 Transporter och förvar.....	26
5.1 Bakgrund.....	26
5.2 Iakttagelser.....	28
5.3 Bedömning.....	30
6 Dokumentation och uppföljning.....	31
6.1 Bakgrund.....	31
6.2 Iakttagelser.....	34
6.3 Bedömning.....	36
7 Rekommendationer.....	37
Bilaga 1	38
Bilaga 2	41

Sammanfattning

Av Polismyndighetens tillsynsplan för 2023 framgår att tillsynsenheten ska genomföra tillsyn avseende handräckningsärenden enligt vårdlagarna.

Under 2023 registrerades det drygt 32 000 handräckningsärenden i Polismyndighetens ärendehanteringssystem för allmänna ärenden (PÄR). Ungefär 25 000 avsåg handräckningar enligt vårdlagarna. Handräckningar med ingripandegrund enligt LPT står för flertalet av Polismyndighetens handräckningsärenden enligt vårdlagarna.

Handräckningar som innefattar tvångsåtgärder där behovet av polisens särskilda befogenheter är grunden för själva handräckningsbegäran innebär ett stort ingrepp i den personliga integriteten. När Polismyndigheten utför handräckningar enligt vårdlagarna är det därför av största vikt att det sker på ett rättssäkert sätt.

Det har fram till nyligen saknats en tydlig ansvarsfördelning av arbetsuppgifter för hela handräckningsprocessen, även om handräckningar anses omfattas av nationella operativa avdelningens (Noa) processansvar enligt Polismyndighetens arbetsordning. Det anges i Polismyndighetens processförteckning att handräckningar tillhör huvudprocessen service. I uppstarten av tillsynsärendet framkom uppgifter om att sektion 4 vid enheten för utveckling av brottsbekämpning (UB) vid Noa har fått ansvaret för att utveckla handräckningsprocessen. Enligt uppgift från Noa saknas skriftlig dokumentation eller beslut kring uppdraget.

I nuläget saknas nationella styrdokument som reglerar hur Polismyndighetens arbete med handräckningar ska bedrivas.

Frågor rörande handräckning hanteras i princip uteslutande på gruppchefs nivå och lyfts endast undantagsvis till den indirekta/strategiska nivån. Att frågorna stannar på den direkta nivån gör det svårt att driva strategisk utveckling, såväl internt inom Polismyndigheten som externt med samverkande parter.

Det är angeläget att ansvarig processägare tar initiativ till dialog med de begärande myndigheterna och sjukvårdsregionerna för att de själva ska kunna omhänderta akuta placeringar och för att hantera vissa transporter självständigt. Det skulle kunna leda till att polisiära resurser frigörs som då kan användas mer effektivt där de gör mesta möjliga nytta.

Kriminalvården fick 2017 ett utökat ansvar av regeringen att utföra transporter av personer där handräckning ska ske på uppdrag av Polismyndigheten. Initialt var inte Kriminalvården rustad för uppdraget, främst vad gäller dimensionering av resurser. Samverkan har sedan dess utvecklats och fungerar nu relativt bra. Dock har Kriminalvården svårt att

klara av sitt åtagande gällande transporter av främst unga personer under 15 år med kort varsel. Detta innebär att Polismyndigheten själv utför många sådana transporter.

Polismyndigheten har vid ett flertal tillfällen blivit kritiserad av JO bland annat för att ha haft personer i förvar för länge och kritiken har även omfattat hur barn har hanterats i samband med verkställandet av handräckningar. Det finns ett behov av att ha lagtext, föreskrifter, rättspraxis samt relevanta JO-beslut samlat och sökbart på Intrapolis för att få bättre vägledning i arbetet.

En enhetlig nationell digital plattform behöver skapas för inkommande handräckningsärenden som möjliggör för begärande myndigheter och sjukvårdsregioner att skicka en digital handräckningsbegäran till Polismyndigheten och där ärendet automatiskt styrs till rätt handläggande organisatoriska enhet.

Registrering av de beslut och åtgärder som Polismyndigheten tar i handräckningsärenden sker i flera olika it-system och inte på ett enhetligt sätt. Processägaren behöver därför skapa en systematik så att samtliga handräckningsärenden dokumenteras och följs upp på ett enhetligt sätt för att möjliggöra jämförelser samt analyser vid alla organisatoriska enheter.

Förkortnings- och begreppslista

DAF	Digitalt ärendesystem av frihetsberövad
HBV-hem	Hem för vård eller boende
IGV/BF	Ingripande- och brottsförebyggande verksamhet
JO	Justitieombudsmannen
KV	Kriminalvården
LPO	Lokalpolisområde
LPT	Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
LRV	Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård
LVM	Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NEPU	Nationellt efterlysta personer och U-bok. Polisens dataregister för personefterlysning.
NKE	Nationella kontaktenheten
Noa	Nationella operativa avdelningen
NTE	Kriminalvårdens nationella transportenhet
NVUR-LC	Nationellt verksamhetsutvecklingsråd för ledningscentraler
PO	Polisområde
PÄR	Polisens ärendehanteringssystem för allmänna ärenden
RLC	Regionledningscentral
sb	Stationsbefäl
SIS	Statens institutionsstyrelse
Storm	System for tasking and operational resource management. Polisens ärendehanteringssystem. Används för att dokumentera händelser och få överblick över polisresurserna i yttre tjänst.
UB	Enheten för utveckling av brottsbekämpning
UC	Utvecklingscentrum
vb	Vakthavande befäl

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den nu aktuella tillsynen omfattar handräckningar enligt vårdlagarna. Med vårdlagarna i detta sammanhang avses 45 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), 47 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT), 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) och 43 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Under 2023 registrerades det drygt 32 000 handräckningsärenden i PÄR. Ungefär 25 000 av dem avsåg handräckningar enligt vårdlagarna, som illustreras i tabell 1, kapitel 6.1.

Med handräckning avses hjälp eller biträde som en myndighet¹ lämnar en annan myndighet. I 8 § förvaltningslagen (2017:900) stadgas att en myndighet inom sitt verksamhetsområde ska samverka med andra myndigheter, bland annat avseende handräckningar.² Bestämmelsen innebär en generell samverkansskyldighet, även om en myndighet först måste prioritera sina egna huvuduppgifter och avgöra om resurser kan avsättas för att hjälpa den myndighet som begär hjälp.³ Det krävs särskilt lagstöd för att Polismyndigheten ska ha en skyldighet eller en rätt att vid sidan av sina huvuduppgifter lämna andra myndigheter hjälp som förutsätter att polisens särskilda befogenheter tas i anspråk.⁴ Sådant uttryckligt lagstöd kommer till uttryck i särskilda handräckningsparagrafer, till exempel i 47 § LPT.

En handräckningsbegäran kan indelas i två olika kategorier

- handräckningar som avser hjälp eller biträde åt annan myndighet för att den ska kunna fullfölja sina uppgifter och
- handräckningar för verkställande av andra myndigheters beslut.

Bakgrunden till Polismyndighetens skyldighet att på begäran av annan myndighet bistå med handräckning är polisens befogenhet att använda våld i vissa situationer. En handräckningsbegäran ska dock ske först sedan den

¹ Se Hirschfeldt, *regeringsformen* (1974:152), kommentar till 1 kap. 8 §, Karnov (JUNO). I RF används termen myndighet för att beteckna samtliga statliga och kommunala organ utom riksdagen och de beslutande kommunala församlingarna.

² Jämför även 6 § polislagen (1984:387).

³ Se Ahlström, *förvaltningslagen* (2017:900), kommentar till 8 §, Karnov (JUNO).

⁴ Prop. 2016/17:57 s. 33.

begärande myndigheten konstaterat att uppgiften inte kunnat lösas utan biträde av Polismyndigheten.⁵

Enligt praxis i de tre granskade polisregionerna skickar den begärande myndigheten en ansökan om handräckning via e-post eller fax till den polisregion där personen som handräckningen avser befinner sig eller kan antas befinna sig. En handräckningsbegäran som inkommer till Polismyndigheten handläggs antingen av stationsbefälet (sb), vakthavande befälet (vb) eller i förekommande fall av en handräckningsgrupp.

De behöriga beslutsfattarna vid Polismyndigheten vidtar följande åtgärder i ärendet:

- Gör en formell prövning av den inkomna handräckningsbegäran.
- Beslutar om handräckningen ska beviljas eller avslås.
- Genomför en hot/riskbedömning i ärendet.
- Tillsär att dokumentering av beslut och åtgärder sker i ärendet.

Vid den formella prövningen undersöks också om förutsättningarna för handräckningsbegäran är uppfyllda. Den formella prövningen innefattar om det framgår av begäran vem som är begärande part, om rätt lagrum angetts och om den som begär handräckningen är behörig. Vidare ska den som begär handräckningen tydligt ha beskrivit vilka åtgärder som förväntas att Polismyndigheten ska utföra.⁶ Polismyndigheten kan vid behov ta kontakt med den myndighet som begärt åtgärden för att diskutera frågetecken när det gäller behovet av en handräckning eller dess genomförande.⁷ Om myndigheten vidhåller sin begäran och de formella förutsättningarna är uppfyllda är Polismyndigheten skyldig att lämna sitt biträde. Det ankommer inte på Polismyndigheten att ta ställning till behovet av en begärd handräckning, det vill säga göra en materiell prövning, inte heller kan villkor ställas upp för att godkänna och genomföra handräckningen.⁸

En person kan efterlysas om det saknas uppgift om var personen som eftersökes uppehåller sig och efterlysningen kan antagas underlätta eftersökningen.⁹ Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Åklagarmyndigheten

⁵ SOU 2002:70 s.139 ff.

⁶ Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för handläggning av ärenden för transporter av frihetsberövade* (PM 2017:14), s. 7.

⁷ JO 1981/82 s. 183.

⁸ JO 2014/15 s. 122.

⁹ 1 § efterlysningskungörelsen (1969:293).

och Kriminalvården kan besluta om efterlysning. Övriga myndigheter kan göra en framställan om efterlysning till Polismyndigheten.¹⁰

Därtill kan Polismyndigheten enligt 29 a § polislagen (1984:387) (PL) besluta om att överlämna en frihetsberövad person till Kriminalvårdens nationella transportenhet (NTE) för transport till den vårdinrättning som framgår av handräckningsbegäran. Kriminalvården ska verkställa de transporter som Polismyndigheten överlämnar med stöd av polislagen.¹¹

1.2 Tillsynsuppdrag

Rikspolischefen beslutade den 16 december 2022 Polismyndighetens tillsynsplan för 2023 (PM 2022:28). Av planen framgår bland annat att myndighetens handläggning och beslut av handräckningsärenden enligt vårdlagarna ska granskas i ett tillsynsärende. Direktivet för tillsynsärendet beslutades den 1 september 2023, se bilaga 1.

Syftet med tillsynsärendet är att granska Polismyndighetens handläggning och beslut i handräckningsärenden enligt vårdlagarna ur ett rättssäkerhetsperspektiv.¹² Tillämpningen av Polismyndighetens styrdokument på området ska undersökas. En analys ska göras för att bedöma i vilken utsträckning som ansvarsfördelning och rutiner är ändamålsenliga för att säkerställa en enhetlig rättstillämpning inom myndigheten. Därutöver ska den samverkan som sker med Kriminalvården när det gäller transporter av frihetsberövade enligt vårdlagarna undersökas ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt tillämpningen av förvarsreglerna i samband med transporter samt vilka eventuella åtgärder som vidtagits med anledning av JO:s kritikbeslut inom området.

1.3 Genomförande

Tillsynsärendet har genomförts som en inspektion från maj 2023 till mars 2024. Under ärendets gång har handlingar granskats och ett antal intervjuer har genomförts med berörda personer. Tillsynsledare har varit Marie Hummer, tillsynshandläggare Marie Jonevret fram till oktober 2023 och tillsynshandläggare Lena Brandt Ojala från oktober 2023. Hans-Olof Sandén,

¹⁰ 6 § efterlysningskungörelsen (1969:293).

¹¹ 3 § 3 p. förordningen (2023:797) med instruktion för Kriminalvården.

¹² Med vårdlagarna i detta sammanhang avses 45 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 47 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård och 43 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

rättsavdelningen, rättssektion Väst, Josefine Rhodin, polisregion Mitt samt Fredrik Nilsson, polisregion Nord, har deltagit som experter.

Polisregionerna Stockholm, Syd och Bergslagen har varit föremål för tillsynen. Skriftliga frågor har ställts till regionkanslierna inför verksamhetsbesöken. Verksamhetsbesöken ägde rum under september och oktober 2023. Inom ramen för tillsynsärendet har samtal förts med befattningshavare vid UB, sektion 4, i egenskap av deras roll som processledare för transporter av frihetsberövade samt befattningshavare vid nationella kontaktenheten (NKE) i egenskap av deras roll som ansvariga processledare för regionledningscentralen (RLC).

I detta inledande kapitel presenteras syftet med tillsynen. I kapitel 2 redogörs övergripande för den rättsliga regleringen avseende handräckningar enligt vårdlagarna och samverkansöverenskommelsen med Kriminalvården. I kapitel 3 beskrivs den nationella och den regionala styrningen och ledningen. I kapitel 4 redogörs för samverkan inom myndigheten avseende handräckningar enligt vårdlagarna. Hur transporter och förvar av frihetsberövade hanteras beskrivs i kapitel 5. Kapitel 6 handlar om hur arbetet med handräckningar enligt vårdlagarna dokumenteras och följs upp.

Kapitel 3–6 inleds med ett bakgrundsavsnitt. Därefter redogörs för de iakttagelser som har gjorts utifrån verksamhetsbesöken, intervjuerna och granskning av handlingar. Därefter följs tillsynsenhetens bedömningar av gjorda iakttagelser. I kapitel 7 lämnas avslutningsvis rekommendationer till processägaren.

2 Rättslig reglering

2.1 Bakgrund

Handräckningar som innefattar tvångsåtgärder där behovet av polisens särskilda befogenheter är grunden för själva handräckningsbegäran innebär ett stort ingrepp i den personliga integriteten. När Polismyndigheten utför handräckningar enligt vårdlagarna är det av största vikt att det sker på ett rättssäkert sätt.

2.2 Lagar och förordningar

Enligt 2 kapitel 8 § regeringsformen (1974:152) (RF) är var och en gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövanden. Den som är svensk medborgare är även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna det. Skyddet mot frihetsberövanden är en relativ fri- och rättighet och får begränsas i lag för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle, men begränsningen får inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den enligt 2 kapitel 20 och 21 §§ RF.

Av 1 § första stycket PL framgår att som ett led i samhällets verksamhet för att främja rättvisa och trygghet ska polisens arbete syfta till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp.

Vidare framgår av 2 § punkten 5 PL att det till Polismyndighetens uppgifter hör att fullgöra verksamhet som ankommer på myndigheten enligt särskilda bestämmelser. Det kan till exempel vara att Polismyndigheten ska bistå andra myndigheter med handräckning.

Bestämmelsen i 6 § PL innebär en generell samverkansskyldighet och anger att Polismyndigheten fortlöpande ska samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem.

Polisens särskilda befogenhet att använda våld i vissa situationer kommer till uttryck i 10 § och 10 a § PL och anger att en polisman har rätt att använda våld mot person eller egendom, om det krävs för att genomföra vissa tjänsteåtgärder. Av bestämmelsen i 10 § framgår att våld får användas bland annat om polismannen möts med våld eller hot om våld. 10 § punkten 6 PL blir tillämplig då polisman i författning har ålagts att biträda någon i myndighetsutövning med en sådan åtgärd som nyss har angetts eller någon

liknande åtgärd. Det kan till exempel gälla fullgörande av olika handräcknings- och verkställighetsuppgifter enligt olika speciallagstiftningar. Generellt gäller att behovs- och proportionalitetsprinciperna ska beaktas vid bedömningen av om våld får användas i ett enskilt fall, se 8 § och 10 § första stycket PL.

Som nämnts i det inledande kapitlet omfattar tillsynen handräckningar enligt vårdlagarna.

Enligt 45 § LVM ska Polismyndigheten eller, om det gäller transport av någon som är frihetsberövad, Kriminalvården lämna hjälp för att

1. på begäran av socialnämnden eller rätten föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning
2. på begäran av socialnämnden föra den som ska beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem eller sjukhus
3. på begäran av verksamhetschefen i fall som avses i 24 § tredje stycket föra den som ska beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem, samt
4. på begäran av Statens institutionsstyrelse (SIS) efterforska, hämta eller förflytta någon som ska tas in i hemmet eller som vårdas där med stöd av denna lag.

Enligt 47 § andra stycket LPT ska Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon i fall som avses i 6, Kriminalvården lämna hjälp på begäran av

1. en läkare som avses i 4 § andra stycket sista meningen för att han eller hon ska kunna genomföra en undersökning för vårdintyg
2. en läkare som avses i 4 § andra stycket sista meningen eller av chefsöverläkaren för att föra patienten till en sjukvårdsinrättning sedan vårdintyg har utfärdats
3. chefsöverläkaren för att återföra en patient som har lämnat vårdinrättningen utan tillstånd
4. chefsöverläkaren för att återföra en patient till vårdinrättningen, om denne inte har återvänt dit sedan tiden för ett tillstånd att vistas utanför inrättningens område har gått ut eller tillståndet har återkallats
5. chefsöverläkaren för att återföra en patient till vårdinrättningen, om denne inte har återvänt dit sedan beslut om slutna psykiatrisk tvångsvård har fattats
6. chefsöverläkaren för att i annat fall förflytta en patient som är intagen på en sjukvårdsinrättning med stöd av denna lag, eller

7. Socialstyrelsen för att sända hem en patient som är utländsk medborgare och som vårdas enligt denna lag.

En begäran enligt andra stycket får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ PL eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kapitlet 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl.

Bestämmelsen i 47 § andra stycket första punkten har tillkommit främst för att göra det möjligt för den läkare som ska utföra undersökningen att få tillträde till den bostad eller det utrymme, där den enskilde befinner sig.¹³ Polishandräckning ska begäras endast när det av omständigheterna framgår att den enskilde håller sig undan eller inte frivilligt går med på undersökning.¹⁴

Enligt 47 § första stycket LPT får Polismyndigheten om det finns skälig anledning att anta att någon lider av en allvarlig psykisk störning och är farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv eller i övrigt behöver omedelbar hjälp, tillfälligt omhänderta honom eller henne i väntan på att hälso- och sjukvårdspersonal kan ge honom eller henne sådan hjälp. Den omhändertagne får föras till en sjukvårdsenhet som kan ge stöd och behandling.

I 27 § LRV regleras frågan om Polismyndighetens och Kriminalvårdens skyldigheter att lämna chefsöverläkaren hjälp med tvångsåtgärder vid rättspsykiatrisk vård. Skyldigheten att lämna hjälp gäller i tillämpliga delar 47 § andra och tredje styckena samt 47 a och b §§ LPT. Sådan hjälp ska lämnas även när en patient i fall som avses i 7 § första stycket LRV inte inställer sig när vården ska påbörjas.

Av 43 § LVU framgår att Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett sådant särskilt hem som avses i 12 §, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

¹³ Se Gylling Lindkvist, lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, kommentar till 47 §, Karnov (JUNO).

¹⁴ Socialstyrelsens författningssamling (SOSFS 2008:18), 4 kap. 3 §.

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och
3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av personen.

Lagstödet för att söka efter en person som ska omhändertas finns i 20 § PL enligt vilken Polismyndigheten får bereda sig tillträde till den eftersöktes bostad eller till annat hus, rum eller ställe som tillhör eller disponeras av denne.

Under 2017 infördes bestämmelser i instruktionen för Kriminalvården som bland annat reglerar myndighetens genomförande av handräcknings-transporter.^{15 16} Kriminalvården ska verkställa de transporter som Polismyndigheten överlämnar med stöd av 29 a § PL.¹⁷ Polismyndigheten får besluta om att överlämna en frihetsberövad person till Kriminalvårdens nationella transportenhet för transport till den vårdinrättning som framgår av handräckningsbegäran. Det kan exempelvis röra sig om handräckningsuppdrag enligt vårdlagarna som anges i 29 a § andra stycket. Av bestämmelsen framgår även att eventuell sekretessbelagd information kan överlämnas till Kriminalvården i samband med ett transportuppdrag.

2.3 Samverkansöverenskommelsen med Kriminalvården

Sedan 2020 finns en överenskommelse om nationell samverkan mellan Polismyndigheten och Kriminalvården om att samverkan ska struktureras och att samverkansområden och kontaktvägar mellan myndigheterna ska förtydligas avseende nationella strategiska frågor.¹⁸ Syftet med överenskommelsen är att öka effektiviteten och rättssäkerheten i den myndighetsutövning som berör båda myndigheterna. Målet med överenskommelsen är att skapa fungerande samverkansformer för olika strategiska vägval och inriktningar.

¹⁵ Förordningen (2023:797) med instruktion för Kriminalvården (förordningen har ersatt förordningen (2007:1172) med instruktion för Kriminalvården).

¹⁶ SOU 2011:7, prop. 2016/17:57 och bet. 2016/17:JuU9.

¹⁷ 3 § p. 3 förordningen (2023:797) med instruktion för Kriminalvården.

¹⁸ Polismyndigheten. *Överenskommelse om nationell samverkan mellan Polismyndigheten och Kriminalvården*. Beslutsnummer RPCK73/2020, dnr A675.844/2020.

3 Styrning och ledning

3.1 Bakgrund

Polismyndighetens arbetsordning (PM 2024:5) innehåller bestämmelser om myndighetens verksamhet och organisation. Det finns två typer av övergripande ansvarsområden för styrning och ledning av verksamheten, processansvar och verksamhetsansvar.¹⁹

Processansvaret innebär ett myndighetsövergripande ansvar för att styra hur verksamheten i en viss process ska ledas och utföras, oberoende av var inom Polismyndigheten verksamheten utförs. Det innefattar bland annat att beskriva verksamheten, utveckla arbetssätt och följa upp styrningen. Den som har processansvar är processägare. Processansvaret får inte delegeras, men en processägare får fördela verksamhetsansvar för utförandet av arbetsuppgifter inom sitt processansvar till en funktion eller organisatorisk enhet inom den egna organisationen.²⁰

Verksamhetsansvaret innebär ett ansvar för att leda utförandet av verksamhet och i det ingår bland annat att utifrån styrning och överordnad ledning planera, inrikta, samordna samt följa upp verksamhet.²¹ Det innefattar ansvar för budget, personal samt att organisera verksamhet efter givna förutsättningar och beslut.²²

Styrningen av myndigheten och ledningen av verksamheten ska samspela och komplettera varandra så att önskat resultat och ändamålsenlig enhetlighet uppnås och verksamheten bedrivs på ett rättssäkert och effektivt sätt.²³

Chefen för Noa har fördelat arbetsuppgifter inom sitt processansvar avseende RLC till NKE och transporter av frihetsberövade och utrustning/arrest till UB²⁴. Det har fram till nyligen saknats en tydlig ansvarsfördelning av arbetsuppgifter för hela handräckningsprocessen, även om handräckningar anses omfattas av Noas processansvar enligt Polismyndighetens

¹⁹ Polismyndigheten. *Polismyndighetens arbetsordning* (PM 2024:5), 3 kap. 6 §.

²⁰ Ibid. 3 kap. 6 § och 10–12 §§.

²¹ Ibid. 3 kap. 16–17 §§.

²² Polismyndigheten. *Polismyndighetens handbok för processansvar* (PM 2019:21).

²³ Polismyndigheten. *Polismyndighetens arbetsordning* (PM 2024:5), 3 kap. 7 §.

²⁴ Polismyndigheten. *Bilaga 1 till Nationella operativa avdelningens handläggningsordning* (Noa 2020:01).

arbetsordning.²⁵ Det anges i Polismyndighetens processförteckning att handräckningar tillhör huvudprocessen service.²⁶ I uppstarten av tillsynsärendet framkom uppgifter om att sektion 4 vid UB har fått ansvaret för att utveckla handräckningsprocessen.

Organisation och ansvarsfördelning

Av Polismyndighetens arbetsordning, bilaga 4, framgår beslutsnivå rörande handräckningsärenden kopplat till vårdlagarna. Lägsta behörig funktion att besluta om att lämna hjälp i handräckningsärenden enligt LVM och LVU är vb, sb samt chefer på nivå två. För handräckningar enligt LPT och LRV är lägsta behörig beslutsfattare befäl på RLC, sb samt chefer på nivå två.^{27 28} Den beslutsfattare som erhåller en handräckningsbegäran ska i ett första skede göra en formell prövning av denna, vilket innebär att kontrollera att samtliga lagliga förutsättningar är uppfyllda, för att kunna bevilja alternativt avslå en begäran.²⁹

Ärenden som inkommer till Polismyndigheten och som antingen kräver åtgärder omedelbart (prioritet 1), skyndsamt (prioritet 2) eller i närtid (prioritet 3) ska bedömas och prioriteras av RLC. Handräckningsärenden där en åtgärd bör ske i närtid är till exempel ärenden som gäller ungdomar eller personer med psykisk ohälsa. Övriga ärenden som inte prioriteras enligt prioritet 1-3 ska hanteras vid lokalpolisområde.³⁰

²⁵ Polismyndigheten. *Polismyndighetens arbetsordning* (PM 2024:5), 3 kap. 9 § och 21 §.

²⁶ Polismyndigheten. *Polismyndighetens interna föreskrifter om Polismyndighetens processförteckning* (PM 2015:27, FAP 184–1).

²⁷ Polismyndigheten. *Bilaga 4 till Polismyndighetens arbetsordning* (PM 2024:5).

²⁸ På ledningsnivå två vid Polismyndigheten finns chefer för grupp. Polismyndigheten. *Polismyndighetens arbetsordning* (PM 2024:5), 2 kap. 27 §.

²⁹ Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för handläggning av transporter för frihetsberövade* (PM 2017:14), s. 7.

³⁰ Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för ledningscentralernas ledning av polisverksamhet* (PM 2023:13), s.18.

Styrdokument

I dagsläget saknas samlade styrdokument som reglerar hur Polismyndighetens arbete med handräckningar ska bedrivas.

Inom angränsande verksamhetsområden finns dock följande styrdokument:

- Riktlinjer för ledningscentralernas ledning av polisverksamhet om prioritering och dokumentation av handräckningsärenden som ska utföras i närtid.³¹
- Riktlinjer för handläggning av ärenden för transporter av frihetsberövade som reglerar Polismyndighetens handläggning av ärenden som gäller andra myndigheters begäran om handräckning med transporter.³²
- Handbok för arrestverksamhet som redogör för bestämmelser som gäller vid förvar i samband med verkställande av handräckning.³³

Kompetens och utbildning

Det finns för närvarande inte någon nationell utbildning specifikt för sb. Däremot finns en nationell utbildning för vb och RLC-befäl som bland annat innehåller utbildning i handräckningsärenden.

3.2 Iakttagelser, organisation och ansvarsfördelning

Majoriteten av de medarbetare som har intervjuats anser att handläggningen av handräckningsärenden i allt väsentligt fungerar väl. Det är en arbetsuppgift som utförs av ”gammal hävd” och anses ingå i Polismyndighetens uppdrag. Gemensamt för samtliga av de granskade polisregionerna är att frågor eller avvikelser som rör handräckningar främst hanteras av sb och att den strategiska och indirekta nivån sällan involveras. I undantagsfall lyfts avvikelser till sektionsnivå.

Vid två av de tre inspekterade polisregionerna finns det särskilda handräckningsgrupper. Flera intervjupersoner, både på direkt och indirekt nivå, framhåller fördelar med handräckningsgrupper som självständigt hanterar handräckningsärenden. Medarbetarna i grupperna har ofta lång erfarenhet av att hantera personer med psykisk ohälsa, har väl upparbetade

³¹ Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för ledningscentralernas ledning av polisverksamhet (PM2023:13)*, s. 18.

³² Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för ärenden för transporter av frihetsberövade (PM 2017:14)*.

³³ Polismyndigheten. *Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet (PM 2017:63)*, s. 21 ff.

kontaktnät och god lokal samverkan med begärande myndigheter och sjukvårdsregioner. Flertalet av de intervjuade anser att handräckningsgrupperna är en tillgång och att de avlastar ingripandeverksamheten som annars i större omfattning skulle behöva utföra handräckningar. Några av de intervjuade uppger att handräckningsgrupperna ibland har en lite för hög servicenivå som bland annat innebär att de utför arbetsuppgifter som eventuellt skulle kunde ha utförts av någon annan samverkanspart.

I de tre granskade polisregionerna hanteras och organiseras handräckningsärenden på delvis olika sätt.

Vid en polisregion handläggs och beslutas samtliga handräckningar av sb på polisområdet. Sb tar emot handräckningsbegäran, gör en formell prövning och begär eventuell kompletterande information från begärande myndighet eller sjukvårdsregion. Efter att handräckningsbegäran bifallits verkställs denna av Polismyndigheten, varefter transporten utförs av NTE. För Polismyndighetens vidkommande avslutas här efter ärendet. I vissa fall då NTE inte har möjlighet att verkställa transporten förblir handräckningsärendet vid Polismyndigheten och hanteras vanligtvis vid RLC.

Vid den andra polisregionen finns det handräckningsgrupper som är organiserade vid utredningsjoursektionen på båda av de granskade polisområdena. Grupperna tjänstgör huvudsakligen på vardagar under kontorstid men det förekommer att tjänstgöringstid förläggs fram till klockan 19.00 och även vissa lördagar. Gruppchefen för handräckningsgrupperna bifaller, begär komplettering eller avslår inkomna handräckningsbegäran. Verkställandet av handräckningarna och de transporter som NTE inte kan omhänderta, utför handräckningsgrupperna med egen resurs. Därutöver har grupperna andra arbetsuppgifter som till exempel att biträda andra myndigheter vid olika typer av förrättningar eller hantera efterlysningar av personer som är häktade i sin utevaro. Utanför kontorstid handläggs och beslutas handräckningsärenden av sb vid respektive polisområde. Vid några intervjuer framkom att det pågår diskussioner om att eventuellt inrätta en regional handräckningsgrupp för att omhänderta samtliga handräckningar i hela polisregionen.

Vid den tredje polisregionen skiljer sig organisationen delvis åt mellan de två inspekterade polisområdena. Vid ett av dessa är handräckningsgruppen organiserad under utredningsjoursektionen och handlägger inkommande handräckningsbegäran på vardagar dagtid fram till klockan 16.00. Gruppen utför handräckningar och de transporter som NTE inte har möjlighet att omhänderta. Efter kontorstid handläggs inkommande handräckningsbegäran av den polisområdesansvariga jourhavande förundersökningsledaren. Eventuella akuta ärenden utförs sedan av joursektionen eller RLC. Det andra

polisområdet saknar handräckningsgrupp och där handlägger sb samtliga inkommande handräckningsbegäran samt har löpande avstämningar med NTE avseende transporter. De handräckningsärenden som inte kan utföras med polisområdets egna resurs hanteras av RLC.

Av intervjuerna vid den tredje granskade polisregionen framkommer att det pågår ett förändringsarbete vid ett av polisområdena, som i huvudsak syftar till att styra om handräckningsärendena så att sb-funktionen hanterar alla inkommande ärenden efter kontorstid.

I en av de granskade polisregionerna har det vid intervjuer kommit fram att det ibland sker en överprövning av redan fattade beslut med innebörden att efter att sb har prövat handräckningsärendet formellt, godkänt detta och lämnat över ärendet till RLC förekommer det att vb ifrågasätter det beslut som tidigare fattats av sb. Ärendet skickas då tillbaka till polisområdet (sb) för komplettering. Det kan också handla om att vb gjort en annan bedömning av ärendets prioritering. I praktiken innebär det att ärendet hanteras, men vid ett senare tillfälle.

Polismyndigheten har i tillsynsrapporten 2013:9 granskat hur handläggningen av ärenden om handräckning och vissa tvångsåtgärder hanteras. En av rekommendationerna som lämnades i tillsynsrapporten var att antalet beslutsfattare i handräckningsärenden bör vara så få som möjligt för att skapa förutsättningar för en så hög och jämn kompetensnivå som möjligt.³⁴

I tillsynsrapporten lämnades också en rekommendation i de fall behörig beslutsfattare i handräckningsärenden och behörig beslutsfattare för att avsätta resurs till genomförandet inte är samma person. Vid inspektionen hade det nämligen visat sig att ett internt problem kunde uppstå om beslutsfattaren i handräckningsärendet och resursägaren inte var av samma uppfattning. Inspektionsgruppens uppfattning var att det inte är möjligt för en resursägare, att varken indirekt eller direkt, kunna stoppa en redan bifallen handräckningsbegäran genom att inte avsätta lämplig resurs för genomförandet.³⁵ Inspektionsgruppen ansåg att det förhållandet borde uppmärksammas av dåvarande polismyndigheterna.³⁶

³⁴ Rikspolisstyrelsen. *Polismyndighetens handläggning av ärenden om handräckning och vissa tvångsåtgärder* (Tillsynsrapport 2013:9), s. 26.

³⁵ I SOU 2002:70, Polisverksamhet i förändring, konstateras att polisen har ett absolut ansvar och skyldighet att lämna biträde när det finns grundad anledning att anta att polisens särskilda tvångsbefogenheter är påkallade för att kunna genomföra åtgärden.

³⁶ Rikspolisstyrelsen. *Polismyndighetens handläggning av ärenden om handräckning och vissa tvångsåtgärder* (Tillsynsrapport 2013:9), s. 26.

Genom det som har kommit fram vid de nu genomförda intervjuerna står det klart att det ibland uppstår problem vid de längre transporter av frihetsberövade eftersom den interna samverkan mellan polisregionerna inte fungerar fullt ut. Det som försvårar och ibland omöjliggör en så kallad stafettkörning är att mottagande polisregion inte har möjlighet att ta emot personen som är aktuell för handräckning, till exempel på grund av resursbrist. I en sådan situation har den avlämnande patrullen inte något annat val än att fortsätta transporten.

Ett gemensamt problem, både internt inom Polismyndigheten och externt för de samverkande myndigheterna samt sjukvårdsregionerna, som framförts vid intervjuerna är att det är svårt att få kontakt med rätt handläggare och beslutsfattare i akuta handräckningsärenden.

3.3 Iakttagelser, styrdokument

Från intervjuerna kan två huvuduppfattningar utläsas, dels de som tyckte att det inte finns behov av styrdokument på området eftersom det fungerar bra ändå dels de som tyckte att det vore önskvärt med nationella styrdokument på området för ökad tydlighet.

I intervjuerna framfördes också att det vore bra om det fanns en samlingssida för handräckningsärenden på Intrapolis och att det borde inrättas en telefonsupport för handräckningsfrågor.

En fråga som ställdes till de granskade polisregionerna inför verksamhetsbesöken var förekomsten av regionala styrdokument gällande handräckningsärenden. I en av polisregionerna finns upprättade rutiner hos sb i en pärm. I en annan av polisregionerna finns delvis framtagna lokala rutiner och i den tredje finns samverkansdokument framtagna som beskriver rutiner för att transportera personer till sjukhus med stöd av LPT och LVM.³⁷

Genom intervjuerna i den sistnämnda polisregionen har det framkommit att handräckningarna sker enligt följande. Både en ambulans och en polispatrull skickas samtidigt till platsen. Polismyndigheten är behjälplig om våldsanvändning behövs för att till exempel bereda sig tillträde till personens bostad eller för att föra personen till ambulansen. En bedömning görs på plats om en polisman behöver medfölja under transporten i ambulansen eller om båda polismännen istället åker i eget fordon efter ambulansen till vårdinrättningen. Om personen inte är våldsam sker ambulanstransporten utan polismännens vidare medverkan. En fråga som ställdes under

³⁷ *Prehospital psykiatri, Regionalt vårdprogram, version 7, 2021 och Underlag för praktisk samverkan gällande beslut angående LVM, februari 2022.*

intervjuerna var hur polismännen hanterat ett sådant fall. En av intervjupersonerna var av uppfattningen att handräckningen då inte har verkställts och var osäker på om handräckningen återkallas eller vad som händer med handräckningsärendet. I den situationen tas inte heller någon kontakt från Polismyndighetens sida med den begärande myndigheten om att personen har åkt med sjukvården och inte polismännen.

Frågeställningen om när en handräckning kan anses vara avslutad togs även upp i tillsynsrapporten 2013:9 och däri lämnades en rekommendation om att utreda frågan vidare.³⁸ JO har i ett ärende uttalat sig om att en handräckningsbegäran gäller till dess att uppdraget är verkställt eller det inte längre finns något behov av handräckning. I det fallet hade Polismyndigheten uppmanat en ung person att på egen hand ta sig tillbaka till ett HBV-hem och därefter ansett att handräckningsuppdraget var utfört, vilket JO inte höll med om.³⁹

3.4 lakttagelser, kompetens och utbildning

Flera av de intervjuade stationsbefälen efterfrågade en enhetlig nationell utbildning för sb-funktionen som bland annat bör innefatta hantering av handräckningsärenden. Vid en polisregion har det under hösten 2023 införts en regional utbildning för sb.

I intervjuer i ett av de granskade polisområdena framkom att introduktion och utbildning främst sker genom att nya medarbetare går parallellt med erfarna medarbetare och erhåller på så sätt praktisk inläring i det dagliga arbetet.

Därutöver framfördes i samtliga av de tre granskade polisregionerna ett behov av att ha lagtext, föreskrifter, rättspraxis samt relevanta JO-beslut samlat och tillgängligt på Intrapolis för att få bättre vägledning i arbetet.

Ingen av de intervjuade uppgav att det finns en utarbetad struktur för att omhänderta eventuell kritik kring handräckningsärenden som JO lämnar till Polismyndigheten.

3.5 Bedömning

Tillsynsenheten bedömer att handräckningsärenden i allt väsentligt hanteras väl i det dagliga arbetet men processägaren har inte fördelat arbetsuppgifter

³⁸ Rikspolisstyrelsen. *Polismyndighetens handläggning av ärenden om handräckning och vissa tvångsåtgärder* (Tillsynsrapport 2013:9), s. 4 och 25.

³⁹ JO 2019/20, s. 320.

inom sitt processansvar avseende dessa frågor. En tydligare nationell styrning skulle underlätta det interna samarbetet mellan polisregionerna. Det skulle skapa bättre förutsättningar bland annat för en mer strukturerad och strategisk samverkan samt samordning mellan Polismyndigheten och dess samverkansparter.

Därutöver bedömer tillsynsenheten att det behöver skapas tydliga rutiner för att omhänderta handräkningsfrågorna även på indirekt och strategisk nivå för att framgångsrikt kunna driva strategisk utveckling såväl internt inom Polismyndigheten som externt med samverkande parter.

Det är tillsynsenhetens uppfattning att den som är behörig beslutsfattare i handräkningsärenden också är den som bör äga resursen att genomföra uppdraget för att öka enhetligheten i beslutsfattandet och i effektiviteten.

Det kan konstateras att problemställningarna avseende behörig beslutsfattare och den överprövningskultur avseende fattade beslut som var aktuella vid 2013 års inspektion, till viss del alltså är aktuella. De har inte tagits omhand av Polismyndigheten varför det är angeläget att ansvarig processägare tillser att omhänderta detta.

Därtill är det tillsynsenhetens bedömning att framtagande av nationella styrdokument avseende handräkningsprocessen i kombination med nationella kompetenshöjande åtgärder för medarbetare som fattar beslut i ärendena skulle skapa bättre förutsättningar för en mer enhetlig och rättssäker hantering.

4 Samverkan

4.1 Bakgrund

I handräkningsärenden enligt vårdlagarna samverkar Polismyndigheten främst med Kriminalvården, olika sjukvårdsregioner samt socialtjänsten.

Inom ramen för den här inspektionen har det bland annat framkommit att samverkan mellan Polismyndigheten, Kriminalvården och deras transportverksamhet (NTE) ser olika ut beroende på geografiska förutsättningar och resurs. Samverkan mellan Polismyndigheten, sjukvården och socialtjänsten hanteras delvis på olika sätt.

Utöver samverkan i handräkningsärenden samverkar Polismyndigheten och Kriminalvården även inom andra områden, som till exempel registerfrågor, drift av arrester, transporter av frihetsberövade, lokalplanering och infrastruktur. Polismyndigheten och Kriminalvården ingick 2020 en samverkansöverenskommelse som anger en övergripande strategisk inriktning och som syftar till att ytterligare effektivisera samt stärka rättssäkerheten mellan myndigheterna.⁴⁰

Därtill finns en operativ överenskommelse som också anger hur samverkan ska ske mellan Polismyndigheten och Kriminalvården. Denna avser inrikestransporter av frihetsberövade, se vidare kapitel 5.

4.2 Iakttagelser

I en av de granskade polisregionerna finns sedan ett antal år en väl utvecklad samverkan mellan polisregionen, NTE och huvudsakligen ambulanssjukvården. Under intervjuerna uppges att den samverkansform som sker mellan polisregionen och sjukvårdsregionerna fungerar bra vilket bland annat lett till en bättre förståelse för varandras uppdrag och gjort det enklare att arbeta med ett tydligt patientfokus.

Vid en annan polisregion uppges att samarbetet med begärande myndigheter och sjukvårdsregioner i princip är obefintligt, i varje fall vad gäller ett mer strukturerat sådant. Enskilda befattningshavare kan ha en väl fungerande samverkan med de olika aktörerna, men en strategisk sådan saknas i princip inom polisregionen. En intervjuperson uttryckte det som att ”sådana initiativ helt saknas och det som kommer närmast till att likna samverkan är

⁴⁰ Polismyndigheten. *Överenskommelse om nationell samverkan mellan Polismyndigheten och Kriminalvården*, dnr A675.844/2020.

sporadiska initiativ till dialog med sjukvården och socialtjänsten tagna av enskilda gruppchefer”.

Vid de tre granskade polisregionerna uppgav flera medarbetare under intervjuerna att det samarbete som sker med socialtjänsten oftast är personbundet. Vidare framkom att socialtjänsten saknar jourverksamhet på vissa ställen vilket får till följd att de inte kan hantera vissa handräckningsärenden själva. En begäran ges då in till Polismyndigheten istället.

En annan problematik som ibland uppstår i samband med handräckningar är när den berörde ska till ett SIS-hem och platsen inte längre finns tillgänglig. Några av de intervjuade framförde förslag om att SIS skulle behöva ha en organisation och kapacitet för att omhänderta de mer akuta ärendena. Problematiken uppges ha varit känd sedan länge. Flera intervjupersoner påtalar att det saknas en strukturerad samverkan på den strategiska nivån.

I en av de granskade polisregionerna uppges att det finns ett strategiskt forum för mer övergripande frågor där bland annat handräckningsfrågor lyfts tillsammans med sjukvårdsregionen. Detta forum uppges behöva utvecklas för att bättre kunna ta tillbaka de frågor som behandlas i forumet till verksamheten. Det framfördes också i flera av intervjuerna att handräckningsfrågor skulle behöva lyftas i ett eget forum på strategisk nivå inom Polismyndigheten. Ett sådant forum saknas i nuläget.

I flera intervjuer har det framförts att alltför många handräckningar egentligen inte skulle kräva Polismyndighetens medverkan. Intervjupersonerna uppger att de begärande myndigheterna alltför lättvindigt bedömer att polis behövs för att genomföra handräckningen.

4.3 Bedömning

Det finns i viss mån en, om än personbunden, lokal samverkan med andra myndigheter och sjukvårdsregioner i handräckningsfrågor. Brist på enhetlighet och kontinuitet i samverkansarbetet i kombination med att den samverkan som faktiskt sker till stor del bygger på personbundenhet, bidrar till att arbetet inte är hållbart över tid. Det får även konsekvenser för likhetsprincipen eftersom frihetsberövade som transporteras av Polismyndigheten hanteras olika beroende på var i landet de befinner sig. Tillsynsenheten anser därför att det är angeläget att processägaren skapar förutsättningar för verksamhetsansvariga chefer att på ett enhetligt sätt driva samverkansfrågor på nationell nivå, både inom Polismyndigheten och med externa samverkanspartners.

Tillsynsenheten anser att Polismyndigheten i samverkan med begärande myndigheter och sjukvårdsregioner behöver förbättra och höja kunskapen kring hur handräkningsuppdragen ska hanteras. Bland annat behöver frågan om hur ansvarsfördelningen ska se ut. En ökad förståelse för myndigheternas olika roller och uppdrag skulle leda till att handräckningar kan verkställas på ett mer ändamålsenligt och rättssäkert sätt.

5 Transporter och förvar

5.1 Bakgrund

Transporter

Kriminalvården fick 2017 ett utökat uppdrag av regeringen att verkställa transporter som inte är myndighetens egna, till exempel de som Polismyndigheten överlämnar enligt 29 a § PL.⁴¹ Syftet med de nya reglerna var att säkerställa en ändamålsenlig och rättssäker transportverksamhet där Kriminalvården skulle ha huvudansvaret för de handräckningar som avsåg transport av frihetsberövade personer. Därmed skulle Polismyndigheten kunna avlastas och ges större möjlighet att ägna sig åt sin egen kärnverksamhet.^{42 43}

Transportverksamheten är en del av Kriminalvårdens ordinarie uppdrag. För den gäller fängelselagens och häkteslagens allmänna bestämmelser om hur frihetsberövade ska behandlas.⁴⁴ Av 29 a § PL, som reglerar rätten att utföra transporter åt Polismyndigheten, följer dessutom indirekt att ett frihetsberövande får vidmakthållas under och i samband med själva transporten. Ytterst får våld eller annat tvång användas enligt bestämmelsen om laga befogenhet i 24 kapitlet 2 § brottsbalken.⁴⁵

Sedan 2020 finns en operativ samverkansöverenskommelse mellan Polismyndigheten och Kriminalvården som anger hur samverkan ska ske vid inrikestransporter av frihetsberövade personer.⁴⁶ Exempelvis genomförs en daglig avstämning på lokal nivå mellan Polismyndigheten och NTE där prioritering sker kring transporter som behöver utföras.⁴⁷

⁴¹ 3 § p. 3 förordningen (2023:797) med instruktion för Kriminalvården.

⁴² JO. *Transporter av frihetsberövade personer, slutrapport* (Tematisk rapport från Opcatenheten, 2021), s. 16.

⁴³ Prop. 2016/17:57 s. 39.

⁴⁴ Fängelselagen (2010:610) och häkteslagen (2010:611).

⁴⁵ Prop. 2016/17:57 s. 54.

⁴⁶ Nationella operativa avdelningen. Polismyndigheten. *Operativ samverkansöverenskommelse om inrikestransporter av frihetsberövade personer*, dnr A648.514/2019.

⁴⁷ <https://intrapolis.polisen.se/bekampa-brott/metoder-stod-atgarder/transport-av-frihetsberovade/> (9 februari 2024).

JO har i en rapport lyft ett antal åtgärder som skulle kunna bidra till att motverka vissa brister i transportsystemet. En av åtgärderna som föreslogs var att de myndigheter och sjukvårdsregioner som vänder sig till Polismyndigheten och Kriminalvården för att få hjälp med handräckningar bör ha en egen kapacitet för att kunna utföra de transporter där de enligt lagstiftningen inte ska begära handräckning.⁴⁸

I Polismyndighetens riktlinje för handläggning av ärenden för transporter av frihetsberövade regleras bland annat handläggningen i samband med andra myndigheters begäran om handräckning. Därutöver fastställs Polismyndighetens rätt att lämna över transporter av frihetsberövade till Kriminalvården.⁴⁹

Polismyndighetens långa transporter av frihetsberövade, så kallade stafettkörningar, ska undvikas så långt det är möjligt och speciellt i de ärenden som rör barn och unga. En dialog med utgångspunkt från den omhändertagnes bästa ska alltid föras med den myndighet eller sjukvårdsregion som begärt handräckningen. Om det måste genomföras en längre akut handräckningstransport ska den planeras så att den genomförs med så få överlämningar som möjligt.⁵⁰

Förvar

Med förvar menas insättning i arrest, häkte eller annan inlåsning.⁵¹ Beslut om förvar av en omhändertagen person fattas enligt Polismyndighetens arbetsordning av lägst sb eller chef på nivå två.⁵² Ibland uppstår det ett behov av att placera den frihetsberövade i förvar i avvaktan på transport, vid uppehåll för övernattnings, måltider eller andra avbrott i en påbörjad transport. Förvar ska användas som en sista utväg och för kortast möjliga tid.⁵³ Möjligheten att ta någon i förvar bör tillämpas med återhållsamhet och med beaktande av proportionalitetsprincipen.⁵⁴

⁴⁸ JO. *Transporter av frihetsberövade personer, slutrapport* (Tematisk rapport från Opcat-enheten, 2021), s. 7.

⁴⁹ Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för transporter av frihetsberövade* (PM 2017:14).

⁵⁰ Nationella operativa avdelningen. Polismyndigheten. *Nationell rutin – långa transporter av frihetsberövade* (20 oktober 2015).

⁵¹ Hans-Olof Sandén. *Handräckning. Sjukvård, Socialtjänst, polis, kriminalvård m.fl.* (upplaga 1:1, 2017), s. 39.

⁵² Polismyndigheten. *Bilaga 4 till Polismyndighetens arbetsordning*. (PM 2024:5).

⁵³ Polismyndigheten. *Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet* (PM 2017:63), s. 21 ff.

⁵⁴ 8 § polislagen (1984:387) och prop. 2016/17:57 s. 76.

Den som inte har fyllt 18 år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt.⁵⁵ Den som är under 15 år får inte under några förhållanden tas i förvar.

Särskilda bestämmelser gäller för beslut om förvar vid handräckningar där barn och unga under 18 år är frihetsberövade och Polismyndigheten ska säkerställa att vissa åtgärder och rutiner följs.⁵⁶ Polismyndigheten har tillsammans med Kriminalvården tagit fram gemensamma principer för att ge stöd i hur barnets bästa ska säkerställas vid transporter av barn.⁵⁷ Ett beslutsstöd finns framtaget gällande tillämpningen av barnkonventionen⁵⁸ inom olika delar av Polismyndighetens verksamhet. Det innehåller bland annat ett stöd för sb när det gäller prövning av barnets bästa vid placering av frihetsberövade barn enligt LVU och LPT.⁵⁹

Ett nationellt utvecklingsarbete pågår i Polismyndigheten avseende anpassade arrester för barn under 18 år. Arbetet leds av sektion 4 vid UB med stöd av lokalförsörjningsenheten. Syftet med projektet är bland annat att skapa anpassade lokaler, nya arbetsätt och en nationell utbildning för personalen som ska arbeta med frihetsberövade barn.⁶⁰

5.2 lakttagelser

Kriminalvårdens hantering av det utökade transportuppdraget som myndigheten fick av regeringen 2017 har fått allvarlig kritik av JO. Kritiken gick ut på att Kriminalvården inte anpassat sin organisation och resurs så att det utvidgade uppdraget kunde utföras i den utsträckning som kunde förväntas. Transportorganisationen var initialt inte uppbyggd för att hantera annat än planerade inrikestransporter under dagtid.⁶¹

Kriminalvårdens nationella tranportenhet har utvecklats och en majoritet av de intervjuade uppgav att enheten fungerar bättre. Några problem som

⁵⁵ 6 a § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

⁵⁶ Polismyndigheten. *Bilaga 5 till Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet* (PM 2017:63).

⁵⁷ Utvecklingscentrum Mitt. Nationella operativa avdelningen. Polismyndigheten. *Gemensamt stöd vid transporter av frihetsberövade barn som utförs av Kriminalvården och Polismyndigheten*, dnr A722.880/2021.

⁵⁸ Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

⁵⁹ Utvecklingscentrum Mitt, Nationella operativa avdelningen. Polismyndigheten. *Beslutsstöd – Prövningen av barnets bästa vid placering av frihetsberövade barn*, dnr A300.391/2021.

⁶⁰ Polismyndigheten. *Uppdragsdirektiv säkrad miljö för frihetsberövade barn* (10 mars 2023).

⁶¹ JO 2020/21 s. 213.

fortfarande uppges kvarstå är till exempel när Polismyndigheten har behov av att kunna lämna över ett transportuppdrag mer akut och NTE inte har möjlighet att utföra detta. Polismyndigheten får då själv utföra transporten. Ett annat problem är att NTE inte finns på vissa orter vilket försvårar Polismyndighetens överlämning av transportuppdrag.

Som tidigare har nämnts utförs längre transporter i de flesta fall av Kriminalvården men också av Polismyndigheten i den mån Kriminalvården inte har möjlighet. Transporterna stäcker sig inte sällan över flera polisregioner och kräver planering. Det har framkommit under flera intervjuer att samarbetet för att lösa så kallade stafettkörningar ibland inte fungerar mellan de olika polisregionerna. I en av de granskade polisregionerna uppges att samarbetet kring handräckningstransporter inte fungerar mellan polisregionerna, varför stafettkörningar inte förekommer. Ett annat skäl till varför stafettkörningar inte förekommer uppges vara att det är av hänsyn till barnets bästa. Flera av de intervjuade uppger att det finns fördelar med att det är en ensam patrull som genomför hela transporten jämfört med en stafettkörning där flera patruller involveras och överlämning av till exempel medicin och annan information behöver göras. En annan fördel med att utföra uppdraget själv uppges vara att den person som är föremål för handräckningen slipper byta personal vilket ofta är till fördel särskilt vad gäller unga. Vidare framkommer att dessa långa körningar som utförs av en patrull ofta leder till långa arbetspass och övernattningar på hotell.

Därutöver framkom i flera av intervjuerna i samtliga tre granskade polisregioner att de begärande myndigheterna och sjukvårdsregionerna inte har en egen förmåga att hantera transporter. Det blir därför en arbetsuppgift som ofta behöver hanteras av Polismyndigheten oaktat behovet av våldsanvändning.

Från intervjuerna framkom även att det råder delade meningar om huruvida Polismyndigheten utför för många handräckningar eller inte. Flera intervjupersoner uppger att det är mycket svårt att förutsäga vilka handräckningar/transporter som kan bli stökiga eller inte. En samstämmig bild som framkommer är att antalet polisiära handräckningar sannolikt skulle minska om sjukvården och socialtjänsten tog ett större ansvar för att kunna hantera ett visst mått av våldsanvändning inom ramen för laga befogethet.

Polismyndigheten har vid ett flertal tillfällen blivit kritiserad av JO bland annat för att ha haft personer i förvar för länge och hur barn har hanterats i samband med verkställandet av handräckningar. På fråga om hur de granskade polisregionerna omhändertar den kritik som JO framfört framkommer en samstämmig bild från intervjuerna att det inte finns någon

upparbetad struktur för att omhänderta denna. Vid ett polisområde finns en upparbetad rutin att diskutera JO-beslut rörande handräckningar.

I samtliga intervjuer framkommer att omhändertagna barn mellan 15-17 år endast undantagsvis sätts i förvar. Därutöver uppger samtliga intervjuade att barn under 15 år inte tas i förvar. I en av de granskade polisregionerna finns speciella aktivitetsrum där barnen placeras och övervakas, till exempel i avvaktan på att socialtjänsten ska ta över.

5.3 Bedömning

Tillsynsenheten anser att det är angeläget att ansvarig processägare tar initiativ till dialog med de begärande myndigheterna och sjukvårdsregionerna för att de själva ska kunna omhänderta akuta placeringar och för att hantera vissa transporter självständigt. Det skulle kunna leda till att polisiära resurser frigörs som då kan användas mer effektivt där de gör mesta möjliga nytta.

Det är tillsynsenhetens uppfattning att processägaren tillsammans med verksamhetsansvariga behöver skapa rutiner för att omhänderta den kritik som JO lämnar till Polismyndigheten. På så sätt skapas förutsättningar för ett bra omhändertagande gällande transporter och förvar av personer som frihetsberövats i samband med handräckningsärenden.

6 Dokumentation och uppföljning

6.1 Bakgrund

Polismyndighetens registrering av beslut och åtgärder i handräckningsärenden sker i flera olika it-system och utförs på olika sätt. Det kan innebära att det är svårt att kunna säkerställa en rättvisande uppföljning av Polismyndighetens hjälp eller biträde i olika typer av handräckningsärenden, hur många ärenden som faktiskt utförs och hur mycket av Polismyndighetens resurser som tas i anspråk för att verkställa dem.

Dokumentation

En begäran om handräckning ska enligt huvudregeln ske skriftligen. I ärenden som behöver hanteras skyndsamt kan framställan göras muntligen till Polismyndigheten och bör kompletteras med en skriftlig handling i efterhand.⁶² En skriftlig handräckningsbegäran inkommer vanligtvis till Polismyndigheten antingen via post, fax eller mejl. Nationella blanketter för olika former av handräckningsbegäran finns på Polismyndighetens hemsida.⁶³

En till Polismyndigheten inkommen begäran om handräckning ska registreras i ärendesystemet PÄR. De saknummer som används för diarieföring av handräckningar enligt vårdlagarna är 614 vid begäran om biträde vid förrättning av bland annat socialtjänsten efter beslut om enligt LVM, 615 för handräckning och annan åtgärd begärd av läkare samt 618 vid handräckning som begärs av till exempel kommuner eller SIS. Förutom handräckningar enligt vårdlagarna diarieförs även begäran om handräckning från Migrationsverket, Kronofogden och Polismyndighetens biträde till kommuner vid tillsynsärenden på dessa saknummer.⁶⁴

Ärendesystemet PÄR ska avvecklas i sin helhet under 2025 och kommer att ersättas av ett nytt handläggningssystem för förvaltningsrättsliga och

⁶² SOU 2002:70 s. 145.

⁶³ <https://polisen.se/tjanster-tillstand/e-tjanster-och-blanketter--a-o/blanketter/?lpfm.cat=600> (28 januari 2024).

⁶⁴ Polismyndigheten. *Bilaga 1 till Polismyndighetens riktlinjer för diarieföring i allmänna diariet* (PM 2021:36) och *Polismyndighetens riktlinjer för saknummersystemet* (PM 2021:35).

allmänna ärenden där handräckningar ingår.⁶⁵ Arbetet påbörjades under våren 2022. Från rättsavdelningens sida pågår kravställning utifrån de behov som finns.

Handräckningsärenden som inkommer till RLC och som kräver åtgärder omedelbart, skyndsamt eller i närtid, det vill säga enligt prioriteringsordning 1-3, ska dokumenteras enligt riktlinjerna i Storm under händelsekod 9007.^{66 67} Även övriga handräckningsärenden som inte kräver resurssättning enligt prioritet 1-3 kan dokumenteras i systemet. Till exempel kan ett handräckningsärende som hanteras av lokalpolisområdet registreras i Storm för att skapa överblick över ärenden och polisiära resurser.⁶⁸

En efterlysning enligt efterlysningskungörelsen (1969:293) som sker i samband med en begäran om handräckning ska dokumenteras i NEPU⁶⁹ och i PÄR. Ett efterlysningsärende som hör samman med ett handräckningsärende ska diarieföras på varsitt saknummer i PÄR och relateras till varandra.^{70 71}

Under 2019 infördes ett digitalt ärendehanteringssystem för frihetsberövade (DAF). Det nya systemet skapar förutsättningar för en nationell enhetlighet och rättssäker hantering av personer som frihetsberövas. I handräckningsärenden där beslut tas om ett frihetsberövande ska dokumentation ske i DAF.⁷²

Uppföljning

Under 2023 avslutades totalt 32 350 handräckningsärenden i ärendehanteringssystemet PÄR. Ungefär 25 000 av dem avsåg handräckningar enligt vårdlagarna. Vid en jämförelse mellan åren 2016 och

⁶⁵ Rättsavdelningen, Medborgarkontakt och myndighetsgemensamma system, Polismyndigheten, *Utfasning och ersättning av it-systemet Pär* (Uppdragsbeskrivning 1 juli 2021).

⁶⁶ System for tasking and operational resource management (Storm). Polismyndighetens ärendehanteringssystem för att dokumentera händelser och få överblick över polisresurserna i yttre tjänst.

⁶⁷ Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för ledningscentralernas ledning av polisverksamhet* (PM2023:13), s.16.

⁶⁸ Polismyndigheten. *Polismyndighetens handbok för ledningscentralernas ledning av polisverksamhet* (PM 2023:14), s. 18 ff.

⁶⁹ Nationellt efterlysta personer och U-bok.

⁷⁰ Polismyndigheten. *Användarhandledning för NEPU* (uppdaterad 27 januari 2023).

⁷¹ Polismyndigheten. *Polismyndighetens riktlinjer för saknummersystemet* (PM 2021:35). Saknummer 444 används för personefterlysning och avlysning.

⁷² Nationella operativa avdelningen, Utvecklingscentrum Öst, Polismyndigheten, *Rutinbeskrivning i samband med införandet av Digitalt ärendesystem av frihetsberövade* (24 oktober 2019).

2023 är det saknummer 614, handräckning eller biträde vid förrättning, som visar den största minskningen med drygt 38 procent av de saknummer som rör handräckningar enligt vårdlagarna.

Tabell 1: Antal avslutade handräckningsärenden i Pär med saknummer 613–616 och 618 för åren 2016–2023.
Källa: Vup.

	613 Förpassning, inställelse, straffverkställighet	614 Handräckning/ biträde vid förrättning	615 Handräckning/ biträde och annan åtgärd begärd av läkare	616 Handräckning/ biträde enligt utlänningslagen	618 Handräckning/ biträde enligt LVU	Totalt antal
2016	4 644	7 076	14 007	3 226	7 423	36 376
2017	4 702	5 896	13 029	1 756	7 267	32 650
2018	4 980	4 963	13 121	341	6 933	30 338
2019	4 902	4 568	14 122	354	7 132	31 078
2020	4 950	4 485	14 385	144	7 406	31 343
2021	5 773	4 398	13 669	145	6 045	30 030
2022	6 341	4 226	13 809	242	6 494	31 112
2023	6 478	4 352	13 914	661	6 945	32 350

Systemet Storm är uppbyggt så att det i nuläget är svårt att skilja mellan olika ärendetyper av handräckningar. Noas nationella verksamhetsutvecklingsråd för ledningscentraler (NVUR-LC) har dock genom en arbetsgrupp tagit fram nya nationella relationskoder för olika handräckningstyper som på sikt ska möjliggöra bättre underlag för uppföljningar av ärendetyper avseende handräckningar.⁷³ Uppföljningen i Storm av samtliga genomförda handräckningar under 2023 visar att det åtgår i snitt fyra timmars arbetstid för en patrull från det att de får ett uppdrag till dess handräckningen är avslutad. Tiden för patrullen att köra tillbaka till den ordinarie tjänstgöringsplatsen är inte inräknad.

Tabell 2: Antal händelserapporter (HR) med slutlig kod 9007 (handräckning) och arbetad patrulltid
Källa: Statusverktyget, Storm HR-uppföljning.

	Totalt antal handräckningar	Arbetad patrulltid, antal timmar (h)*	Snitt (h per HR)
2021	20 439	76 733	3,8
2022	21 250	80 783	3,8
2023	21 400	84 675	4,0

*) Patrulltiden registreras från det att patrullen får uppdraget till dess handräckningen är avslutad. Tiden för patrullen att köra tillbaka till den ordinarie tjänstgöringsplatsen är inte inräknad.

Uppföljningen i DAF visar att det är handräckningar med ingripandegrund enligt LPT som står för flertalet av Polismyndighetens handräckningsärenden enligt vårdlagarna. Likaså visar uppföljningen att denna ärendetyp har ökat med drygt 13 procent under 2023 jämfört med 2021.

⁷³ Nationella operativa avdelningen, Polismyndigheten, *Justering av koder i ledningssystemet Storm* (Beslut NVUR-LC-011/2021, Dnr A251.039/2022) och *Översyn koder Storm* (PM 1 september 2022), s. 3 och s. 7.

Tabell 3: Antal handräckningar med ingripandegrund enligt LVU, LPT och LVM för åren 2021–2023.
Källa: Statusverket, DAF.

	LVU	LPT	LVM	Totalt
2021	2 886	9 163	1 807	13 856
2022	2 600	9 869	1 754	14 223
2023	2 722	10 384	1 767	14 873
Förändring %, 2021 jämfört med 2023	-2 %	13,3%	-2 %	7 %

6.2 lakttagelser

Dokumentation

En klar majoritet av de intervjuade personerna uppger att de flesta begärande myndigheter och sjukvårdsregioner använder de blanketter för handräckningsbegäran som finns på Polismyndighetens hemsida. En av de intervjuade uppger att det ibland förekommer att det även används andra, av externa myndigheter och sjukvårdsregioner, framtagna underlag för begäran.

Det vanligaste sättet när det gäller skyndsamma handräckningar är att begäran inkommer via fax eller telefonsamtal till RLC, polisområdets sb eller handräckningsgrupp. Vid samtliga av de tre granskade polisregionerna uppges att arbetssättet ses som föråldrat och att det finns vissa risker förenade med att använda fax. Till exempel att den som har ansvar för att ställa om faxen till annan befattningshavare ibland glömmer det eller att faxen inte fungerar som den ska så att det sker onödiga fördröjningar. Flera av de intervjuade framförde därför önskemål om ett nationellt it-stöd för handräckningsärenden för en mer rättssäker och effektiv hantering.

Rutiner och ansvar för dokumentationen skiljer sig delvis åt mellan de granskade polisregionerna och polisområdena.

I två av de tre granskade polisregionerna finns administrativa stödfunktioner som bland annat hanterar administrationen och dokumentationen i handräckningsärendena. Därutöver ingår i funktionen att säkerställa att samtliga beslut och åtgärder finns registrerade i de olika it-stöden samt att se till att de fysiska handlingarna finns i akterna innan ärendena avslutas i PÄR.

I den tredje granskade polisregionen ansvarar den som är beslutsfattare i handräckningsärendet för att beslut och åtgärder dokumenteras samt att alla handlingar finns bifogade i den fysiska akten i PÄR. Här uppges att det finns rutiner för att korshänvisning ska ske till de olika diarienumren i till exempel PÄR, Storm och DAF.

En sårbarhet som framkommit under verksamhetsbesöken är att det för vissa funktioner saknas introduktion och att lärandet bland annat sker genom att titta på hur tidigare kollegor har gjort.

Uppföljning

En fråga som ställts till de granskade polisregionerna inför verksamhetsbesöken var om det fanns uppgifter kring hur många handräckningsärenden som utförs enligt vårdlagarna. I svaren från polisregionerna framkom att det finns svårigheter förknippade med en sådan uppföljning. En av de granskade polisregionerna svarade att det inte var möjligt få fram rättvisande statistik över antalet handräckningar i de olika kategorierna på ett enkelt sätt och att mer tid behövdes för detta. I en annan av de granskade polisregionerna med handräckningsgrupp på polisområdet framkom att det fanns underlag i respektive grupp men att dessa var framtagna på olika sätt och en sammanställning för polisregionen inte var möjlig. Den tredje av de granskade polisregionerna uppgav att en rutinförändring har genomförts i vissa av polisområdena under våren 2023 avseende registreringar av handräckningsärenden i DAF och att det därför inte ännu finns tillförlitliga statistiska underlag att tillgå.

Under granskningen har det framkommit ett antal problem med uppföljning av handräckningsärendena i PÄR. Till exempel finns inte möjlighet att på ett enkelt sätt ta fram uppgifter om på vilken laglig grund en handräckningsbegäran kommer in till myndigheten. Därutöver finns svårigheter att få fram uppgifter kring vilka handräckningsbegäran som antingen avslagits eller beviljats av Polismyndigheten. Dessutom sker registreringen av de beslut och åtgärder som vidtas i ett handräckningsärende i PÄR på delvis olika sätt vilket försvårar Polismyndighetens statistiska uttag, jämförelser och analyser.

I nuläget finns det inte heller möjlighet att ta fram uppgifter ur Storm för de olika kategorierna av handräckningar som rör vårdlagarna. Under februari 2023 införde NVUR-LC nya nationella relationskoder i Storm vilket ger bättre förutsättningar till mer rättvisande uppföljningar av olika handräckningstyper. Det är dock oklart i vilken omfattning de används av RLC i de olika polisregionerna. Det har också under granskningen framkommit att den registrerade arbetade patrulltiden i ett handräckningsärende inte alltid ger en rättvisande bild. Patrulltiden blir ofta längre eftersom tiden för att köra tillbaka till den ordinarie tjänstgöringsplatsen inte registreras i Storm.

6.3 Bedömning

Tillsynsenhetens bedömning är att ansvarig processägare behöver tillse att ett enhetligt nationellt it-stöd skapas för handräkningsärenden som möjliggör att begärande myndigheter och sjukvårdsregioner kan skicka en digital handräkningsbegäran till Polismyndigheten där ärendet automatiskt styrs till rätt handläggande organisatoriska enhet.

Därtill kan tillsynsenheten konstatera att det saknas en enhetlig uppföljning av Polismyndighetens handräkningsärenden och därmed också kunskap om hur mycket av Polismyndighetens resurser som faktiskt används för dessa ärenden. Det är därför av vikt att Polismyndigheten utvecklar en systematik så att samtliga handräkningsärenden kan följas upp på ett korrekt sätt och som möjliggör jämförelser samt analyser vid alla organisatoriska enheter. Genom en enhetlig uppföljning kan avvikelser upptäckas och bidra till att utveckla samverkan med begärande myndigheter och sjukvårdsregioner, bland annat i syfte att Polismyndighetens resurser ska kunna användas så effektivt som möjligt.

7 Rekommendationer

Följande rekommendationer bör lämnas till processägaren:

- Tydliggör fördelningen av arbetsuppgifter för handräkningsprocessen.
- Säkerställ styrningen för handräkningsprocessen enligt den definition som anges i Polismyndighetens arbetsordning, 3 kap. 2 §.
- Vidta åtgärder för att säkerställa att samverkansfrågor för handräkningsprocessen sker bättre och strukturerat på nationell strategisk nivå, både inom Polismyndigheten och med externa samverkanspartners.
- Skapa en systematik så att samtliga handräkningsärenden kan följas upp på ett enhetligt och korrekt sätt, till exempel för att möjliggöra jämförelser och analyser vid alla organisatoriska enheter.

Övrig rekommendation bör lämnas till processägaren:

- Redovisa senast den 1 april 2025 till rikspolischefens kansli hur de rekommendationer och bedömningar som framgår av tillsynsrapporten har omhändertagits.

Bilaga 1

DIREKTIV

1 (3)

Datum 2023-05-22

Infoklass Öppen

Diariennr (åberopas) A241.554/2023

Saknr 128

Polismyndigheten
Rikspolischefens kansli
Tillsynsenheten

Polismyndighetens hantering av handräckningsärenden enligt vårdlagarna

Bakgrund

Rikspolischefen beslutade den 16 december 2022 Polismyndighetens tillsynsplan 2023 (PM 2022:28). Av planen framgår bland annat att myndighetens handläggning och beslut av handräckningsärenden enligt vårdlagarna ska granskas i ett tillsynsärende.

Polismyndigheten genomför årligen ett stort antal transporter av personer efter begäran om handräckning. Transporter av frihetsberövade ska ske rättssäkert och ändamålsenligt samt möta tidsfrister och andra skyndsamhetskav. Sedan 2017 har Polismyndigheten möjlighet att, i vissa fall, överlämna dessa transporter till Kriminalvården.

Syfte

Syftet med tillsynsärendet är att granska Polismyndighetens handläggning och beslut av handräckningsärenden enligt vårdlagarna ur ett rättssäkerhetsperspektiv.¹

Inriktning

Tillämpningen av Polismyndighetens styrdokument ska undersökas. En analys ska göras för att bedöma i vilken utsträckning som ansvarsfördelning och rutiner är ändamålsenliga för att säkerställa en enhetlig rättstillämpning inom myndigheten. Därutöver ska den samverkan som sker med Kriminalvården när det gäller transporter av frihetsberövade enligt vårdlagarna undersökas ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

¹ Med vårdlagarna i detta sammanhang avses 45 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 47 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård och 43 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Postadress	Besöksadress	Telefon	Webbplats	E-post
Polismyndigheten Rikspolischefens kansli 106 76 Stockholm	Sörenstorp Soina	114 14	polisen.se	registrator.kansli@polisen.se

Polismyndigheten

2023-05-22

2 (3)

Dnr A241.554/2023

Infoklass Öppen

Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt tillämpningen av förvarsreglerna i samband med transporter samt vilka eventuella åtgärder som vidtagits med anledning av JO:s kritikbeslut inom området.

Tillsynsobjekt

Följande organisatoriska enheter är föremål för tillsyn:

- polisregion Stockholm
- polisregion Bergslagen
- polisregion Syd.

Arbetsmetod

Tillsynsärendet ska bedrivas som en inspektion genom granskning av styrdokument, handlingar och ärenden samt intervjuer med berörda personer.

Genomförande

Marie Hummer uppdras att som tillsynsledare genomföra inspektionen. Marie Jonevret uppdras att i inspektionen vara tillsynshandläggare.

Följande uppdras att som experter delta i inspektionen:

- Hans-Olof Sandén, rättsavdelningen Väst
- Josefine Rhodin, polisregion Mitt
- Fredrik Nilsson, polisregion Nord.

Redovisning

Inspektionen ska utifrån gjorda iakttagelser resultera i bedömningar som dokumenteras i en tillsynsrapport. Om det finns skäl att lämna rekommendationer ska dessa framgå av rapporten.

Rikspolischefen beslutar om vilka eventuella åtgärder som Polismyndigheten ska vidta med anledning av lämnade rekommendationer i tillsynsrapporten.

Tidplan

Tillsynsärendet beräknas pågå mellan maj 2023 och december 2023.

Kostnader

Tillsynsenheten ansvarar för kostnader som kan uppstå i samband med inspektionen, såsom rese- och logikostnader. Tillsynsärendet ska planeras så att övertid i uppdraget inte uppstår. Lönekostnader för tillsynsgruppens deltagare belastar den organisatoriska enhet där respektive deltagare är anställd och placerad.

Polismyndigheten

2023-05-22

3 (3)

Dnr A241.554/2023

Intoklass Öppen

Kostnadsställe	90000006
Insats/projektkod	601000283 314/JF

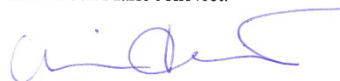
Offentlighet och sekretess

Inriktningen är att tillsynsrapporten i sin helhet ska vara offentlig.

Övrigt

Kontaktpersoner i ärendet är Marie Hummer och Marie Jonevret.

Lena Frylén
tillsynschef

Marie Hummer
tillsynsledare

Bilaga 2

Polismyndigheten

Beslutsprotokoll

1 (1)

Datum 2024-03-15

Infoklass Öppen

Diarier, ärende A241.554/2023

Saknr 128

Beslutsprotokoll RPC 36/2024

Beslutande	Rikspolischefen Petra Lundh
Föredragande	Tillsynsledaren Marie Hummer
Övriga som deltagit i den slutliga handläggningen Avdelningschefen Gunilla Hedwall Tillsynschefen Lena Frylemo	
Ärende Omhändertagande av rekommendationerna i tillsynsrapport (2024:1) Polismyndighetens hantering av handräckningsärenden enligt vårdlagarna.	
Beslut Polismyndigheten beslutar att åtgärder ska vidtas i enlighet med lämnade rekommendationer i rubricerad tillsynsrapport. Ansvaret för att åtgärda rekommendationerna som ställts till processägaren åligger chefen för nationella operativa avdelningen i dennes egenskap av processägare enligt 3 kap. 21 § Polismyndighetens arbetsordning (PM 2024:5).	
Kostnad	-
Finansiering	-

Vid protokollet

Marie Hummer

Justeras

Petra Lundh

Sändlista	Kopia till
Samtliga avdelningar och polisregioner	Justitiedepartementet
	Riksdagens ombudsmän
	Justitiekanslern
	Arbetstagarorganisationerna
	Skyddsorganisationen

polisen.se

Polisen